

Evaluation of Civil Liability of Psychologists

Ebrahim Taghizadeh

Assistant Professor, Payame Noor University

Mojtaba Shokri

MA in Law, Payame Noor University

بررسی مسئولیت مدنی روانشناسان

۱-دکتر ابراهیم تقی زاده

دانشیار و عضو هیأت علمی دانشگاه پیام نور

۲-مجتبی شکری

کارشناس ارشد حقوق خصوصی از دانشگاه پیام نور

Abstract:

Dramatic growth and increasing utilization of psychological services and counseling at different levels of society on the one hand, and the irreparable damage, due to prejudicial counseling, that may be detrimental to the clients on the other hand clearly reveals the significance of examining harmful counseling as a pillar of civic responsibility. This paper is aimed to clarify the elements of civil liability of psychologists, and studies the laws the ignoring of which makes counseling prejudicial while analyzing the concept of counseling in psychology. Recommendations and guidelines that psychologists offer under the influence of personal preferences, sensual desires and personal experiences ignoring standards and rules of psychology and other job mistakes outside are examples of harmful counseling and lead to responsibility.

Keywords: counseling, harmful, psychologist, professional error, civic responsibility

چکیده:

رشد چشمگیر و روز افزون بهره‌گیری از خدمات روان‌شناختی و مشاوره‌ای در سطوح مختلف جامعه از یک سو، و آسیب‌های جبران‌ناپذیری که ممکن است در اثر مشاوره‌های زیانبار روان‌شناسان به مراجعان وارد آید از سوی دیگر، ضرورت اهمیت بررسی مشاوره‌های زیانبار را به عنوان یکی از ارکان مسئولیت مدنی روان‌شناسان به روشنی آشکار می‌سازد. این تحقیق با هدف شفاف‌سازی این رکن از مسئولیت مدنی روان‌شناسان، ضمن بررسی مفهوم مشاوره در علم روان‌شناسی و قوانین مربوط، مواردی را که عدم رعایت آنها، مشاوره را در جایگاه فعل زیان بار قرار می‌دهد مورد بحث قرار داده است. به طور کلی توصیه‌ها و راهکارهایی را که روان‌شناس، خارج از قلمرو تخصصی و حرفه‌ای خود، تحت تاثیر سلايق شخصی، کشش‌های نفسانی، تجربیات شخصی، عدم رعایت استانداردها و مقررات حرفه‌ای روان‌شناسی و دیگر خطاهای شغلی ارائه می‌نماید از مصادیق مشاوره‌های زیانبار و موجب مسئولیت است.

واژگان کلیدی: مشاوره، زیان بار، روان‌شناس، خطای شغلی،

مسئولیت مدنی

بررسی مسئولیت مدنی روانشناسان

مقدمه

امروزه دیگر نمی‌توان روان‌شناسی را صرفاً در خدمت بیماران روانی و درمان اختلالات آنها دانست بلکه خدمات روان‌شناختی و مشاوره‌ای در همه عرصه‌های مختلف زندگی انسان اعم از انتخاب همسر و تربیت فرزندان گرفته تا انتخاب شغل و پرورش مهارت‌های روانی و اجتماعی نقش مهمی دارد.

بخصوص در سال‌های اخیر در کشور ما مراجعه به روان‌شناس و مشاور جهت حل اختلافات خانوادگی، کاهش اضطراب‌های ناشی از بحران طلاق یا فوت عزیزان، پیشگیری و یا درمان اعتیادهای مختلف، احساس کسب هویت و اعتماد به نفس، پذیرش مسئولیت والدی و غیره، به عنوان یک راهکار بسیار مناسب و مطلوب مورد توجه و اقبال عموم قرار گرفته است لذا این توجه و اقبال عمومی از طرفی اهمیت و حساسیت این شغل را نشان داده و از طرف دیگر مسئولیت خطیری را که این شغل در رابطه با مراجعان می‌تواند داشته باشد می‌نمایاند.

در حال حاضر یکی از مواردی که ضرورت تحقیق راجع به مشاوره‌های زیانبار روان‌شناسان را آشکار می‌سازد آسیب‌پذیری شدید مراجعان در مقابل مشاور است زیرا مراجعان اغلب دارای مشکلات، عدم امنیت و ناتوانی در تصمیم‌گیری هستند و مشاور جهت درمان موثر، محیطی پر از صمیمیت، همدلی و درک متقابل را بوجود می‌آورد که مراجع به طور کامل به مشاور اعتماد می‌نماید و لذا خود را به عنوان یک یاری‌گیرنده و مشاور را به عنوان یک یاری‌دهنده می‌بیند و این نفوذ و اقتدار مشاور از یک طرف و حس اعتماد خالصانه مراجع از طرف دیگر می‌تواند زمینه‌های سوء استفاده‌های مشاور را بسادگی فراهم کند.

البته این آسیب‌های مشاوره فردی در مراکز مشاوره، در مقابل آسیب‌هایی که در اثر خطای روان‌شناس در ارائه مشاوره از طریق رسانه‌های جمعی مثل رادیو و تلویزیون ممکن است اتفاق بیفتد بسیار ناچیز است.

و با توجه به اینکه عمده خدمات روان‌شناسان ارائه مشاوره می‌باشد این تحقیق در پی پاسخ به این سوال اساسی بوده که: در چه شرایطی مشاوره‌های روان‌شناس می‌تواند مصداق فعل زیان بار قرار گرفته و سبب ایجاد مسئولیت گردد؟

به طور کلی شیوه‌ی تحقیق حاضر، روش توصیفی، تحلیلی و به صورت کتابخانه‌ای است. در بخشی از تحقیق به توصیف پدیده‌های مورد نظر پرداخته شده است در بخش‌های دیگر با استفاده از روش فوق روابط حقوقی ناشی از این پدیده‌ها مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفته است.

۱- کلیات

۱-۱ مفهوم لغوی مسئولیت:

در فرهنگ‌های لغت، مسئولیت به معنای قابل بازخواست بودن انسان آمده است، و غالباً به مفهوم تکلیف، وظیفه و آنچه که انسان عهده‌دار آن باشد، تعریف شده است [دلفانی: ۲۴، ۱۳۸۲] به طوری که در «فرهنگ جامع نوین» مسئولیت به معنای شایسته‌ی بازخواست بودن آمده است. [سیاح: ۶۶۴، ۱۳۷۱] «مفردات راغب» مسئولیت را چنین تعریف کرده است «سؤال به معنای خواهش، درخواست و پرسش است و مسئول به معنای قابل بازخواست، ذکر شده است» [راغب اصفهانی: ۲۵۰، ۱۳۰۴] در «المنجد» چنین آمده است: «السمئولیه مایکون به الانسان مسئولاً و مطالباً عن امور أو أفعال أتاها؛ مسئولیت، یعنی مورد سؤال، مطالبه و بازخواست قرار گرفتن انسان در مورد امور و افعالی که انجام داده است.» [معلوف: ۳۱۶، ۱۹۸۶] همچنین در «لغت نامه دهخدا» در تعریف واژه مسئولیت آمده است «مصدر جعلی از مسئول، ضمانت، تعهد، مؤاخذه، مسئول بودن، موظف بودن به انجام امری و متعهد بودن است.» [دهخدا: ۴۴۸، ۱۳۴۵]

۱-۲ مفهوم مسئولیت مدنی:

از مسئولیت مدنی، تعاریف متعددی ارائه شده است. عده‌ای در مقام تعریف آن گفته‌اند: «در زبان حقوقی، جز

خسارت وارده به اشخاص در همه کشورها، تحولی شگرف یافته است و به عنوان ضمانت اجرای حقوق فردی و تامین عدالت در جامعه نقش بسیار مهمی در تنظیم و تسبیق روابط اجتماعی و مبادلات اقتصادی مردم ایفاء می‌کند، صرف‌نظر از اینکه منشاء خسارت وارده چه چیزی باشد. [اشتری: ۹، ۱۳۵۹] لذا در معنای اعم، مسئولیت مدنی دارای دو شاخه، « قراردادی» و «غیر قراردادی» است. [النقیب: ۱۵، ۱۹۸۴]

در حقوق «انگستان» به نظر برخی، مسئولیت مدنی دارای معنی اعم است. [Howard:132, 1985] به نظر یکی از مؤلفین در معنای اعم (wrong) هر نقص تعهدی را شامل می‌شود، اما در معنای مقیدتر، شامل «نقص قرارداد» و «نقض تر است (trust) می‌باشد. [Hood Philips:305, 1988]

اما مسئولیت مدنی به معنای خاص، عبارتست از وظیفه حقوقی که شخص در برابر دیگری به تسلیم مال در عوض از استیفای مال یا عمل دیگری دارد که این وظیفه از هیچ قراردادی حاصل نشده یا اینکه وظیفه جبران خسارت به علت فعل یا ترک فعلی است که منشاء آن مستقیماً قانون است، [قاسم زاده: ۲۳، ۱۳۸۷] در این معنا، مسئولیت مدنی، شامل مسئولیت‌های قهری است که بدون قرارداد حاصل شده و به آن الزامات خارج از قرارداد یا ضمان قهری گویند. [تقی زاده: ۷۶، ۱۳۸۹]

امروزه، اگر اصطلاح مسئولیت مدنی به نحو مطلق بکار برده شود، منظور مسئولیت مدنی غیر قراردادی است. [صفایی: ۲۳۶، ۱۳۵۵]

۳-۱ انواع مسئولیت:

با توجه به مطالب مذکور، مسئولیت مدنی را می‌توان به دو شاخه «مسئولیت قراردادی» و «مسئولیت خارج از قرارداد یا قهری» تقسیم کرد.

۱-۳-۱ مسئولیت قراردادی:

هرگاه در نتیجه تأخیر یا عدم اجرای قرارداد و پیمان شکنی یک طرف به طرف دیگر، ضرر برسد، متخلف باید آن را جبران نماید. این التزام را مسئولیت ناشی از قرارداد

در موارد استثنایی، منظور از مسئولیت مدنی، تعهد جبران خسارت است. [امیری قائم مقامی: ۱۳۳، ۱۳۴۷] از نظر عده‌ای دیگر، «الزام به ترمیم نتایج خسارت وارده» مسئولیت مدنی است [حسینی نژاد: ۱۳، ۱۳۷۰] به نظر عده دیگری از اساتید «در هر مورد که شخصی ناگزیر از جبران خسارت دیگری باشد، در برابر او مسئولیت مدنی دارد.» [کاتوزیان: ۴۸، ۱۳۸۶]

از نظر برخی دیگر «مسئولیت مدنی عبارتست از، ملزم بودن شخص به جبران خسارتی که به دیگری وارد آورده است. مسئولیت مدنی زمانی بوجود می‌آید که کسی بدون مجوز قانونی، به حق دیگری لطمه زند و در اثر آن زبانی به او وارد آورد. [امامی: ۹، ۱۳۵۲] بدین ترتیب، مسئولیت مدنی، همان الزام و تعهد قانونی شخص به جبران ضرر ناشی از فعل زیانبارش به دیگری است. [n.2, Tourneau, 1985]

بدین ترتیب اساسی‌ترین رکن مسئولیت مدنی که در مقام تعاریف فوق، کاملاً مشهود است، ورود خسارت به زیان دیده است و تا زبانی به شخص وارد نشود، بحث از مسئولیت مدنی کاملاً منتفی است. [فخاری: ۱۹۸، ۱۳۸۶] به عبارتی مسئولیت در مقابل خسارتی که شخص (یا کسی که تحت مراقبت یا اداره شخصی است) یا اشیاء تحت حراست وی به دیگری وارد کند و همچنین مسئولیت شخص بر اثر تخلف از انجام تعهدات ناشی از قرارداد. [نجومیان: ۳۸۴، ۱۳۴۸] برخی گفته‌اند: اصطلاح مسئولیت مدنی در مقابل اصطلاح مسئولیت کیفری قرار می‌گیرد و مقصود از آن هر تعهد و التزامی است که در مقام تحمل ضرر مدنی وارد بر غیر برای شخص متعهد و مسبب پدید می‌آید و بر وی لازم است که عین و یا معادل آن را جبران نماید. [انصاری: ۴۵۲، ۱۳۸۸]

مسئولیت مدنی در معنای اعم، التزام به جبران خسارت وارده بر دیگری است، اعم از اینکه منشاء ضرر، جرم باشد یا شبه جرم، قرارداد یا شبه قرارداد یا عدم اجرای قرارداد و یا قانون» [Planiolt: 658, 1930] امروزه نیز مفهوم مسئولیت مدنی در معنای تکلیف به جبران

حقی از حقوق انسان یا مصالح مشروع او» تعریف کرده اند. [النقیب: ۲۵۵، ۱۹۸۴] برخی، آن را به « تفاوت بین دارایی کنونی متضرر و دارایی وی در فرض عدم وقوع فعل زیانبار » تعریف نموده‌اند. [امیری قائم مقامی: ۱۳۸، ۱۳۴۷] برخی گفته‌اند « هر جا که نقضی در اموال ایجاد شود یا منفعت مسلمی از دست برود، یا به سلامت و حیثیت و عواطف شخص، لطمه‌ای وارد آید می‌گویند ضرری وارد شده است». [کاتوزیان: ۲۱۹، ۱۳۸۶] مفهوم ضرر و خسارت یکی است. [Marty: 353, 1962] خسارت خود دارای دو معنی است، یکی به معنای ضرر و دیگری، جبران ضرر. [396:Mazeaud]

۲-۱-۳-۱-۱ نقض تعهد :

برای تحقق مسئولیت، علاوه بر اثبات ورود ضرر، زیان دیده باید ثابت نماید که زیان رساننده مرتکب فعلی شده است که ضرر از آن ناشی شده است؛ اما در مسئولیت قراردادی، فعل زیانبار، همان عدم اجراء، اجرای ناقص یا تأخیر در اجرای قرارداد است. [Bell:350, 1998] اضافه نمودن شرط تقصیر در شرایط تحقق مسئولیت قراردادی، چندان قابل دفاع نیست و اگر شرط دانسته شود، تخلف از مفاد قرارداد یا نقض تعهد، تقصیر محسوب می‌شود. ماده « ۱۱۴۷ قانون مدنی فرانسه » و ماده « ۲۲۷ قانون مدنی ایران » خطای متعهد را در صورت تخلف از تعهد « مفروض » دانسته است، تا زمانی که او وجود علت خارجی را ثابت نماید .

۳-۱-۳-۱-۲ رابطه سببیت:

از نظر تحلیلی، برای اینکه فعل متعهد به اضرار انجامد و ورود خسارت به او منسوب شود، دو رابطه سببیت لازم است: «رابطه سببیت بین انجام نشدن قرارداد و ورود ضرر» و «رابطه سببیت بین فعل متعهد و انجام نشدن قرارداد» [مدنی: ۱۰۹، ۱۳۸۳]

۳-۱-۳-۱-۳ رابطه سببیت بین انجام نشدن قرارداد

و ورود ضرر:

اثبات این رابطه، با مدعی ورود ضرر است، یعنی مدعی، باید ثابت نماید که بین تقصیر متعهد و ورود ضرر،

یا مسئولیت قراردادی می‌گویند. [قاسم زاده: ۲۱، ۱۳۸۸] که زیان‌دیده را به زیان رساننده مرتبط می‌سازد. [لوراسا: ۳۲، ۱۳۷۵] این مسئولیت زمانی محقق می‌گردد که شخص یک تعهد قراردادی را که با میل و رضایت خود به عهده گرفته است نقض می‌نماید. [Elliott:4, 2004] نکته قابل ذکر این است که برای اینکه تعهد ناشی از عقد باشد، ضرورتی ندارد که متعلق قصد مشترک طرفین قرار گیرد. همین که تعهد لازمه توافق به شمار رود، خواه تلازم عرفی باشد، خواه قانونی، تعهد ناشی از عقد است و لذا، تخلف از آن، مسئولیت قراردادی را در پی خواهد داشت. [کاتوزیان: ۱۲، ۱۳۶۹]

شرایط مسئولیت قراردادی:

با فرض وجود قراردادی نافذ و الزام آور، برای تحقق مسئولیت قراردادی، وجود سه شرط لازم است که عبارتند از: ضرر، نقض تعهد و رابطه سببیت

۱-۳-۱-۱ ضرر:

هدف از مسئولیت قراردادی، جبران ضرر متعهد له است. پس اگر ضرر و زیانی به وی نرسیده باشد، خسارتی از متعهد گرفته نمی‌شود. به همین دلیل ورود ضرر، رکن اصلی مسئولیت قراردادی و انگیزه قانونگذار در وضع احکام آن است. [کاتوزیان: ۸۰۱، ۱۳۶۹] اما در حقوق برخی از کشورها، همچون « انگلستان » اگر در نتیجه نقض قرارداد، خسارتی متوجه متعهد له نگردد، به عنوان شناسایی و تصدیق این واقعیت که تخلفی از قرارداد، علیه او صورت گرفته است، حکم به «خسارت ظاهری» صادر می‌گردد که مبلغی ناچیز است. لازم به ذکر است که قاعده لزوم ورود ضرر، تخلف ناپذیر نیست. گاه دو طرف به تراضی از آن با تعیین «شرط التزام» می‌گیرند، و گاه قانون متعهد له را از اثبات ورود ضرر و تعیین میزان آن با پیش بینی خسارت تأخیر تأدیه، معاف می‌کند. [لوراسا: ۱۱۶، ۱۳۷۵]

در خصوص مفهوم ضرر در قوانین « ایران » و « فرانسه » تعریفی نشده است. اما حقوقدانان تعاریف متعددی را از آن ارائه داده‌اند. برخی، آن را « لطمه به

در معالجه یا عمل جراحی، خطای وکیل در دفاع از دعوی و دادرس در صدور حکم، سر دفتر و مشاور حقوقی در راهنمایی کردن و معمار در ساختمان نکته‌ای که باید مدنظر قرار گیرد نکته‌ای که باید مد نظر قرار گیرد این است که ملاک برای تمیز این تقصیر چیست؟ آیا یک فرد متعارف عادی است؟ به نظر می‌رسد که ملاک یک فرد متعارف عادی نیست. چرا که این مسئله جنبه فنی و تخصصی دارد. به عنوان مثال چگونه می‌توان برای تمیز تقصیر یک وکیل یا یک پزشک، یک فرد متعارف عادی را که هیچ گونه اطلاعی از علم حقوق یا پزشکی ندارد، ملاک قرار داد، چگونه از یک وکیل یا پزشک می‌توان انتظار داشت که مثل یک فرد عادی متعارف رفتار کند؟ [بهرامی احمدی: ۸۹، ۱۳۸۸]

البته باید توجه داشت که منظور ما این نیست که هیچ یک از رفتارهای یک پزشک یا وکیل را نمی‌توان با معیار انسان متعارف عادی سنجید، بلکه فقط در اموری معیار بودن انسان متعارف عادی خدشه‌دار می‌شود که تقصیر شخص مسئول در جهت اجرای کاری که شغل اوست، باشد. [یزدانیان: ۱۳۱، ۱۳۷۹] مثلاً تقصیر یک روان شناس را هنگام مشاوره نمی‌توان با یک انسان متعارف عادی سنجید و باید با رفتار یک روان شناس متعارف سنجید، اما تقصیر همین شخص را در هنگام رانندگی می‌توان با یک انسان متعارف معمولی سنجید.

بنابراین مسئولیت مدنی روان‌شناسان مانند سایر مشاغل تخصصی باید در مباحث مسئولیت مدنی حرفه‌ای مطالعه گردد و مسئولیت مدنی حرفه‌ای با حفظ ویژگی‌های خود، شاخه نورسته‌ای است که تحت تاثیر ضرورت همگامی حقوق با نیازهای اجتماعی در زمینه تامین انتظارات جامعه از تخصص‌های شغلی، اخیراً در عرصه حقوق جوانه زده است. [قهرمانی: ۱۴، ۱۳۸۴]

البته یکی از ویژگی‌های بارز مسئولیت‌های حرفه‌ای دو بعدی بودن است. مثلاً وقتی که روان شناس در هنگام مشاوره موازین فنی و علمی را رعایت نمی‌نماید و موجب ورود ضرر به مراجع می‌شود، از یک طرف به

رابطه سببیت وجود دارد. این رابطه باید مستقیم و بی‌واسطه باشد. لازم نیست که فعل متعهد، علت منحصر و ورود زیان باشد و هیچ عامل دیگری در این راه دخالت نکند، بلکه باید رابطه عرفی میان عدم اجرای قرارداد و ورود ضرر باقی بماند. [کاتوزیان: ۳۰۱، ۱۳۷۶] لذا بدون وجود رابطه سببیت بین ضرر و خطای فاعل، نمی‌توان کسی را مسئول شناخت، هر چند وی فعل نامشروعی انجام داده باشد. [السنهوری: ۶۸۷، ۱۹۶۴] البته در مسئول دانستن شخص، باید نهایت دقت را اعمال نمود تا بین فعل شخص و ضرر، رابطه برقرار بوده و تقصیر خواننده نیز سبب اصلی ضرر باشد. در مسئولیت مدنی به صرف تقصیر، مسئولیتی محقق نیست بلکه باید ضرری وارد شده باشد و این ضرر، به سبب آن تقصیر باشد. [tunc:77, 1992]

۲-۳-۱ مسئولیت خارج از قرارداد (قهری):

این مسئولیت وقتی تحقق پیدا می‌کند که ضرر وارده ناشی از عدم اجرای قرارداد یا تخلف از تعهدات قراردادی نباشد. ریشه این مسئولیت، پیمان بین او و زیان‌دیده نیست، بلکه تخلف از تکالیف قانونی است که برای همه وجود دارد. [یزدانیان: ۱۲۰، ۱۳۷۹] به این نوع از مسئولیت، گاهی مسئولیت تقصیری گویند، چرا که اثبات تقصیر رکن اساسی تحقق این مسئولیت است. [جعفری لنگرودی: ۵۵۲، ۱۳۷۸]

۲- ارکان مسئولیت مدنی روان‌شناسان

در بیشتر نظام‌های حقوقی مسئولیت اصولاً بر پایه تقصیر استوار است و در حوزه مسئولیت مدنی مقصود از تقصیر، تنها تقصیر شخصی نیست بلکه بیشتر، مفهوم نوعی تقصیر مد نظر می‌باشد و آن عبارت است از تفریط یا تجاوز از رفتار انسانی متعارف در همان شرایط خارجی وقوع حادثه [سماواتی: ۲۱، ۱۳۶۸]

اما در تقصیر شغلی و حرفه‌ای معیار تمیز تقصیر مقداری متفاوت می‌گردد منظور از تقصیر شغلی، تقصیرات و خطاهایی است که صاحبان مشاغل در هنگام اجرای شغلشان مرتکب آن می‌شوند. مانند خطای پزشک

برای درمان بسیاری از بیماریها ملزم به تجویز داروست بیماری‌های شدید روانی مانند اسکیزوفرنی، مانیا (شیدایی) و سایکوز اختصاصاً توسط روان پزشک درمان می‌شوند نه روان شناس، نکته بسیار مهم این است که روان‌شناسان اصلاً مجاز به تجویز دارو نیستند.

درفانون تشکیل سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره جمهوری اسلامی ایران مصوب (۱۳۸۲/۲/۹) مجلس شورای اسلامی تعریفی از مشاوره نشده است اما در تبصره یک ماده چهار آن قانون آمده است: «منظور از روان شناس کسی است که در یکی از رشته‌های روان شناسی در سطح کارشناسی ارشد فارغ التحصیل شده باشد.» در ماده یک آیین‌نامه ضوابط تأسیس، انحلال و اداره مراکز غیر دولتی خدمات مشاوره و روان‌شناختی مصوب ۱۳۸۱/۴/۱۷ سازمان بهزیستی کشور، در تعریف مشاوره و خدمات روان‌شناختی آمده: «مشاوره و خدمات روان شناختی: عبارت است از کمک به فرد، خانواده یا گروه از طریق ارتباط بین مراجع و مشاور به‌منظور: ۱- درک مشکلات درون فردی و بین‌فردی. ۲- تصمیم‌گیری ۳- برنامه‌ریزی جهت انعکاس نیازها، علایق و توانایی‌های فردی، خانوادگی، شغلی و گروهی ۴- استفاده از منابع اطلاعاتی جامعه به‌منظور دستیابی به رشد شخصیتی، اجتماعی، عاطفی، تربیتی، روان‌شناختی و افزایش سازگاری مراجعان ۵- کمک به مراجع جهت شناخت، پذیرش و تغییر خود و شرایط زندگی.»

با این تعاریف از مشاوره و روان‌شناس، مسئولیت‌هایی را که مشاور در رابطه با مراجع دارد روشنتر می‌گردد. نکته‌ای دیگر که توضیح آن لازم است این است که ماده‌ی یک آئین‌نامه انتظامی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلان حرفه‌های پزشکی و وابسته مصوب ۱۳۷۸/۴/۳۰ هیئت وزیران روان‌شناسان را نیز جزء حرفه‌های وابسته به امور پزشکی تعریف نموده است. که در حال حاضر با تصویب قانون تشکیل سازمان نظام روان شناسی، روان‌شناسان و مشاوران از شمول این قانون خارج شده‌اند. [عباسی: ۶۰، ۱۳۸۲]

تعهدات قراردادی خود عمل ننموده است و مسئولیت قراردادی دارد و از طرف دیگر عمل وی نقض مقررات آمره شغلی نیز محسوب می‌شود. و مسئولیت قهری بدنبال دارد.

۲-۱ مشاوره زیان بار

۲-۱-۱ مفهوم مشاوره

مشاوره را صاحب نظران علم روان شناسی به طرق گوناگونی تعریف کرده‌اند که با توجه به تعاریف آنها می‌توان مشاوره را چنین تعریف کرد.

مشاوره به عنوان یکی از حرفه‌های یاورانه فرایندی است که فرد را در حل مشکلات و تصمیم‌گیری صحیح و مناسب یاری می‌دهد. [احمدی: ۲۰، ۱۳۸۲]

هم‌چنین «هرگاه فرد در جریان رشد، سازگاری، تصمیم‌گیری، تعامل اجتماعی و موقعیتهای تحصیلی، شغلی و خانوادگی با مشکلی رو برو شود که به تنهایی قادر به حل آنها نیست از مشاوره دارای صلاحیت و تجربه علمی و عملی کمک گرفته تا راه‌حلی برای آنها بیابد.» [شفیع آبادی: ۱۸، ۱۳۸۹]

بنابراین «مشاور نیز به کسی گفته می‌شود که به مراجع در شناخت و درک مسائل مرتبط با سلامتی و سپس انتخاب راه‌حل و شیوه عمل مناسب کمک می‌کند. [احمدی: ۱۳، ۱۳۸۹]

نکته‌ای که ذکر آن ضروری به نظر می‌رسد تفاوت روان شناس با روان پزشک است که این تفاوت نه تنها از نظر علمی بلکه از نظر نوع و انتساب مسئولیت نیز حائز اهمیت است واقعیت این است که روان‌شناسی یک شاخه علمی از علوم انسانی است که هدفش مطالعه رفتار و فرآیندهای ذهنی است عمر این رشته نسبتاً کوتاه است (کمی بیش از یک قرن) اما رشد بسیار چشمگیری داشته است به حدی که بیش از بیست رشته تخصصی را شامل می‌شود. [واعظ جوادی: ۸، ۱۳۸۹]

اما روان‌پزشک فردی است که در رشته پزشکی تحصیل کرده و دوره تخصصی خود را در رشته روان پزشکی یا اعصاب و روان گذرانده است چنین پزشکی

موجب قانون. و در هر حال روان‌شناس باید اصول و قواعد مسلم در حرفه خویش را رعایت نماید. خطای حرفه‌ای روان‌شناس، تخلف وی از انجام تعهد خویش در مقابل مراجع است که آن تعهدات بوسیله اصول شغلی و مقتضیات حرفه‌ای معین شده‌است به عبارت دیگر منشأ تعهدات روان‌شناس تنها تعهد قانونی عام مبنی بر عدم اضرار به غیر نیست بلکه قواعد و نظامات شغلی است که محدوده تعهدات روان‌شناس را معین و مشخص کرده‌است بنابراین در صورت خطای شغلی یا عدم رعایت مقررات قانونی و اصول مسلم حرفه‌ای، مشاوره می‌تواند به عنوان یک فعل زیان‌بار مطرح گردد که در صورت ایجاد خسارت و وجود رابطه سببیت مسئولیت مدنی روان‌شناس و مشاور تحقق می‌یابد.

مثلاً وقتی یک وکیل در هنگام مشاوره حقوقی با استناد به یک قانون منسوخ توصیه‌ای به شخص طرف مشاوره بنماید و آن شخص با انجام آن توصیه خسارتی ببیند مسلماً این وکیل مسئول است زیرا منظور از مشاوره حقوقی، دادن آگاهی لازم به طرف مقابل در مورد موضوع مشاوره و ارائه پیشنهادات مؤثر بر اجتناب از بروز هر نوع مشکل حقوقی احتمالی در جریان اجرای یک قرارداد یا انجام یک معامله است به عبارت دیگر وظیفه وکیل در این موقعیت، ایجاد پوشش دفاعی مناسب برای طرف مشاوره به منظور جلوگیری از بروز اختلاف و در صورت ایجاد مناقشه، تثبیت موقعیت قراردادی اوست، به طوری که او بتواند با استفاده از ابزار قانونی، منافع خود را در قرارداد مربوط و یا دعوای احتمالی ناشی از آن بخوبی حفظ نماید. [قهرمانی: ۱۹۷، ۱۳۸۴]

و یا اگر یک ماما که باید مطابق مقررات مربوط توصیه‌های مفید بارداری ارائه دهد در اثر خطای حرفه‌ای توصیه‌ای نماید که منجر به صدمه یا سقط جنین گردد مسلماً مسئول است و نمی‌تواند با مطرح نمودن اینکه او فقط توصیه یا مشاوره داده، خود را از مسئولیت معاف بداند یعنی در حقیقت باید معتقد بود در تمام حرفه‌هایی که طبق قانون مجاز به مشاوره به اشخاص یا گروه‌هایی

اما روان‌پزشکان به علت اینکه پزشک می‌باشند کماکان مشمول قانون نظام پزشکی بوده و ملزم به تکالیف و الزامات این قانون می‌باشند.

۲-۱-۲ مشاوره در جایگاه فعل زیان بار

همانطوری که قبلاً بیان گردید؛ یکی از ارکان مسئولیت مدنی وجود فعل زیان بار است. برای فعل زیان‌بار ویژگی‌هایی بیان شده‌است از جمله اینکه فعل مذکور باید نامشروع باشد. هرچند اصل نامشروع و غیرقانونی بودن ضرررساندن به دیگری یک اصل عقلایی و عرفی است لیکن با وجود بدیهی بودن این اصل از ماده‌ی یک قانون مسئولیت مدنی برای رفع ابهام احتمالی از عبارت «بدون مجوز قانونی» بکار رفته در این ماده استفاده شده که لازم است که فعل زیان‌بار نامشروع باشد. [باریکلو: ۸۵، ۱۳۸۵] ولی هرگاه فعل زیان‌بار به صورت فعل مجاز یا مباحی باشد فاعل آن زمانی مسئول است که مرتکب تقصیر شود و در اعمال و اجرای حق سوء استفاده کند یا از خدمتعارف تجاوز نماید. [قاسم زاده: ۷۵، ۱۳۸۸] سؤالی که در اینجا مطرح می‌گردد این است که آیا مشاوره می‌تواند مصداق فعل قرار گیرد و در این صورت در چه شرایطی می‌تواند زیان‌بار باشد؟ در پاسخ باید گفت اولاً: مقصود فعل مادی انجام دادن یک عمل فیزیکی صرف نیست بلکه اعمال و فعالیت‌های اعتباری (حقوقی) را نیز شامل می‌شود. [قاسم زاده: ۸۴، ۱۳۸۷] و ثانیاً: چون اظهارنظرهای تخصصی روان‌شناس و مشاور، به تبع اعتمادی که افراد معمولی نسبت به آنها از خود نشان می‌دهند، دارای مطلوبیت عمومی بوده و پس از انجام مشاوره اصل بر این است که مراجع مطابق مفاد مشاوره عمل نماید لذا مشاوره یا به عبارتی توصیه می‌تواند به عنوان یک فعل منشأ اثر مطرح گردد و در مورد زیان بار بودن مشاوره نیز باید گفت خطای شغلی روان‌شناس می‌تواند فرآیند مشاوره را به فعل زیان‌بار تبدیل کند و خطای شغلی روان‌شناس در هنگام نقض تعهدات روان‌شناس نسبت به مراجعش به وجود می‌آید، خواه ریشه این تعهدات عقد و قرارداد فیما بین آنها باشد یا به

یکی از شرایط سلب مسئولیت پزشک مطرح گردیده است. [شجاع پوریان: ۱۹۹، ۱۳۸۹]

بنابراین چنانچه روان شناس در ارائه مشاوره که از مهمترین خدمات آنها می باشد مقررات خاص حرفه خود را رعایت نکرده و تحت تاثیر سلاقی و تجارب شخصی اقدام به مشاوره نماید مسلماً زمینه مسئولیت خود را فراهم می آورد و در صورتی که چنین مشاوره هایی منجر به خسارت به مراجع گردد و رابطه سببیت نیز بین ورود خسارت و مشاوره ی غیر حرفه ای روان شناس برقرار باشد مسئولیت مدنی روان شناس مسلم و محرز بوده و وی ملزم به جبران خسارت مراجع خواهد بود.

۲-۲-۲-۱ عدم رعایت مقررات مربوط به صلاحیت

یکی از الزامات حرفه ای روان شناسی و مشاوره رعایت مقررات مربوط به صلاحیت می باشد صرف اخذ مدرک کارشناسی ارشد یا دکتری برای ارائه مشاوره کافی نبوده و باید مواردی را که قانون جهت تاسیس مراکز مشاوره و ارائه خدمات روان شناختی مقرر نموده رعایت نمود از طرف دیگر نباید عناوین علمی و یا روش هایی را که مورد تایید مراجع ذیربط جهت درمان یا حل مشکلات مراجع قرار نگرفته مورد استفاده قرار داد. و هم چنین در زمانی که حل مشکل مراجع یا درمان وی در حیطه تخصص روان شناس قرار ندارد روان شناس ملزم به ارجاع وی به مراکزی که تخصص لازم را در آن زمینه دارند می باشد و نباید در این مورد مداخله نماید. در غیر این صورت زمینه های مسئولیت را برای خویش فراهم می سازد.

۲-۲-۱-۱ فقدان صلاحیت حرفه ای

یک مشاور با صلاحیت کسی است که علاوه بر داشتن مدرک تحصیلی قابل قبول و کسب تجربه کافی، پروانه اشتغال نیز از مراجع مربوط دریافت دارد و نیز برای به روز کردن صلاحیت خود باید به طور مداوم در برنامه های جدید آموزشی و کسب مهارت ها، شرکت کند. گیبسون و میشل [به نقل از حسینیان: ۱۶۳، ۱۳۸۷]

هستند در صورت عدم رعایت مقررات مربوط به مشاوره صحیح، مسئول جبران خسارت وارده می باشند گر چه در مواردی که شخص برای امری به شخص غیرمتخصص اعم از دوستان یا اقوام و آشنایان مراجعه می نماید باید قائل به عدم مسئولیت مشاور بود زیرا در اینجا شخص مراجع با آگاهی از اینکه مشاور در آن حرفه متخصص نیست و مشاور هم بدون هیچگونه ضوابط شغلی یا حرفه ای صرفاً نظرات خود را توصیه می نماید و طرفین این رابطه نیز کاملاً به این موضوع واقفند پس جایی برای مسئولیت مشاور مطرح نمی گردد و نباید این مورد را با مشاوره افراد حرفه ای دارای مجوز دولتی مانند روان شناسان، روان پزشکان، حسابداران، مشاوران مالیاتی، کارشناسان، وکلا و غیره خلط نمود.

۲-۲-۲ عدم رعایت مقررات حرفه ای در ارائه

مشاوره

همان طور که بیان گردید عدم رعایت اصول و قواعد مسلم حرفه ای یکی از مصادیق بارز خطای شغلی است و خطای شغلی می تواند به عنوان یکی از ارکان مسئولیت مدنی صاحبان مشاغل مطرح گردد و لذا روان شناسان نیز ملزم به رعایت اصول حرفه ای خاص خود می باشند چنانکه آئین نامه قانون تشکیل سازمان نظام روان شناسی و مشاوره در تعریف تخلف مقرر داشته «عدم رعایت موازین شرعی و قانونی، عدم رعایت نظام نامه اخلاقی و شئون حرفه ای و سهل انگاری در انجام وظایف حرفه ای و اجحاف به مراجعان و نادیده گرفتن تعرفه و عدول از مقررات حرفه ای، تخلف محسوب می شود...» و هم چنین در بند مربوط به مسئولیت، در نظام نامه اخلاق حرفه ای روان شناسان آمده: «روان شناسان و مشاوران باید تمامی تلاش خود را برای رعایت استانداردها و مقررات حرفه خود به کار گیرند و در قبال رفتار و کردار خود قبول مسئولیت کنند» به طور کلی رعایت موازین علمی و فنی و رعایت نظامات دولتی در همه مشاغل تخصصی لازم الرعایه است چنانکه در بند دوم ماده ۵۹ ق.م.ا «رعایت موازین علمی و فنی و نظامات دولتی» به عنوان

«ز» از همین بخش آمده: «مشاوران از ارائه یا پذیرش خدمات تخصصی زمانی که مشکلات عاطفی، ذهنی یا فیزیکی خودشان احتمال دارد به مراجع یا سایرین آسیب بزند امتناع می‌ورزند.» این موارد در بخش صلاحیت اصول اخلاقی روان شناسی و نظام نامه رفتاری انجمن روان شناسی آمریکا^۲ (APA 2002) نیز آمده است

همچنین در بند الف نظام نامه اخلاقی انجمن مشاوره کانادا^۳ (CCA, 1999) آمده: «مشاوران خدمات و عملکرد مشاوره‌ای خود را به دلیل آموزش و تجارب حرفه‌ای تنها در حیطه صلاحیت‌های خود محدود می‌کنند که همسان با شرایط تأییدیه‌های ایالتی و ملی باشد. هنگامی که نیازهای مشاوره‌ای مراجعان از سطح صلاحیت آنها خارج می‌شود مراجعان را به متخصصان دیگر ارجاع می‌دهند.»

همچنین سایر نظام‌نامه‌ها از جمله نظام‌نامه اخلاقی و عملکرد مشاوران انجمن مشاوره بریتانیا^۴ (BCA, 1998)، نظام‌نامه اخلاقی و عملکرد مشاوره‌ای انجمن مشاوره و درمان ایرلند^۵ (IACT, 2000) و نظام‌نامه اخلاقی انجمن مشاوران نیوزیلند^۶ (NAC 1995) ضمن تشریح حدود صلاحیت، بر ارائه مشاوره در حیطه صلاحیت و قلمرو تخصصی مشاوران و روان‌شناسان تأکید دارند.

و به طور کلی کلیه نظام‌نامه‌های حرفه‌ای به پیامدهای قانونی عدم صلاحیت حرفه‌ای اشاره داشته و آن را برای انجام عمل مسئولانه تر و حمایت از رفاه مراجعان و کسانی که از خدمات یاورانه استفاده می‌کنند لازم می‌دانند.

چنانکه در تبصره ۳ ماده ۴ قانون نظام روان شناسی مصوب ۱۳۸۲/۲/۹ مجلس شورای اسلامی آمده: «برای اشتغال در حرفه‌های روان شناسی و مشاوره، اخذ پروانه از سازمان و عضویت در آن الزامی است...» و در ماده ۵ آئین‌نامه قانون مزبور نیز شرایط متقاضیان تأسیس مراکز مشاوره تشریح گردیده است.

بنابراین شخصی که بدون مجوز از مراجع مربوطه اقدام به خدمات روان شناسی و مشاوره می‌نماید در حقیقت فاقد صلاحیت لازم بوده و این‌گونه تخلفات و مداخله‌های غیر قانونی در حرفه حساسی چون روان شناسی و مشاوره که با اساس شخصیت فرد، خانواده و بالتبع جامعه سرو کار دارد، می‌تواند خسارت‌های غیر قابل جبرانی به فرد یا جامعه وارد کند. متأسفانه بعضاً در گوشه و کنار دیده می‌شود که اشخاص فاقد مجوز یا با مجوزهای غیر مرتبط اقدام به مشاوره روان شناسی نموده و حتی در تابلوها و تبلیغات خود نیز ارائه انواع خدمات روان شناختی را درج می‌نمایند به طور مثال موسسه‌ای با مجوز متافیزیک در تبلیغات و تابلوهای خود ادعای ارائه همه نوع خدمات روان شناختی از قبیل خانواده درمانی، روان‌درمانی، مشاوره تحصیلی و حتی هیپنوتیزم را می‌نماید که وجود این مؤسسات، سیستم نظارتی قویتری را از طرف سازمانهای متصدی صدور پروانه می‌طلبد.

ولفل، صلاحیت حرفه‌ای مشاور را داشتن سه مؤلفه‌ی اساسی دانش، مهارت و پشتکار تعریف می‌کند. ولفل [به نقل از حسینیان: ۱۶۳، ۱۳۸۷]

و به طور کلی در اکثر نظام‌نامه‌ها به صلاحیت حرفه‌ای توجه ویژه‌ای شده است در بند الف از بخش «ج» نظام‌نامه اخلاقی و استانداردهای عملکرد مشاوره‌ای انجمن مشاوره آمریکا^۱ (ACA 1995) آمده: «مشاوران تنها در حیطه صلاحیت‌هایشان بر اساس تحصیلات، تجربه‌ی تحت نظارت، آموزش، تأییدیه تخصصی ایالتی و دولتی و تجربه حرفه‌ای مناسب کار می‌کنند» یا در بند

^۲ - American Psychological Association

^۳ - Canadian Counseling Association

^۴ - British counseling Association

^۵ - Trish Association for counseling and Therapy

^۶ - New Zealand Association of counselors

^۱ - American counseling Association

۲-۲-۱-۲ استفاده از عناوین علمی و تخصصی

تأیید نشده

در بند ۲-۱ نظام نامه حرفه‌ای جمهوری اسلامی ایران آمده: «روان‌شناسان و مشاوران برای معرفی خود فقط از مدارج تخصصی و مدارک علمی که از دانشگاه‌های معتبر دریافت کرده‌اند استفاده می‌کنند و حق استفاده از عناوینی را که احراز نکرده‌اند، ندارند» به این موضوع در نظام نامه‌های سایر کشورها نیز توجه شده است. همچنین در ماده ۱۶ آئین نامه انتظامی رسیدگی به تخلفات صنفی و حرفه‌ای شاغلان حرفه‌های پزشکی و وابسته آمده است: «شاغلان حرفه‌های پزشکی نباید از عناوین علمی و تخصصی که به تأیید وزارت بهداشت و درمان و آموزش پزشکی نرسیده استفاده کنند».

زیرا شخصیت روان‌شناس یا مشاور یا روانپزشک یکی از عناصر اصلی و موثر در قرارداد فیما بین است و عنوان تخصصی یاد شده در کارت ویزیت و تابلو نیز معرف شخصیت روان‌شناس و انگیزه بیمار در انتخاب اوست.

لذا به دلیل تأثیر خاصی که اشتباه در عنوان و تخصص روان‌شناس و مشاور در صحت قرارداد ممکن است دنبال داشته باشد نظام نامه‌ها، روان‌شناسان و مشاوران را از به کار بردن هر نوع عنوان تخصصی تأیید نشده ممنوع نموده‌اند. استناد به قاعده‌ی غرور نیز برای توجیه مسئولیت مدنی روان‌شناس در مواردی که از عناوین تخصصی که در واقع فاقد آن است استفاده می‌نماید، به سهولت بیشتری صورت می‌گیرد.

ممکن است برخی عناوین علمی و تخصصی در دیگر کشورها به رسمیت شناخته شده باشد و صاحبان این گونه عناوین بتوانند در آن کشورها از عناوین مزبور استفاده کنند اما این امر موجبی برای توجیه استفاده از آن عناوین در ایران از حیث مسئولیت انتظامی نیست. مثلاً انرژی درمانی. ولی از حیث مسئولیت مدنی به دلیل اینکه رکن اصلی مسئولیت ورود ضرر به بیمار است، بیمار یا مراجع نمی‌تواند به صرف تخلف از مواد آئین نامه

انتظامی مدعی مسئولیت مدنی گردد بلکه باید ثابت کند که به وی ضرری هم وارد شده است.

۲-۲-۱-۳ ارائه مشاوره خارج از قلمرو تخصصی

در نظام نامه‌های اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان و مشاوران، نسبت به ارائه مشاوره و خدمات روان‌شناختی در قلمرو تخصصی روان‌شناس تأکید شده است. از جمله در نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان و مشاوران جمهوری اسلامی ایران در بخش صلاحیت بند ۱-۱ آمده است: «روان‌شناسان و مشاوران در حیطه‌هایی به ارائه خدمات حرفه‌ای، پژوهشی و آموزشی می‌پردازند که صلاحیت لازم برای انجام دادن آنها را احراز کرده‌اند» یا در بند ۳-۱ آمده: «روان‌شناسان و مشاوران فقط روش‌های درمانی و مشاوره‌ای را که برای آنها آموزش دیده و در آنها تجربه پیدا کرده‌اند به کار می‌گیرند و از به کار بستن روش‌هایی که در آنها تجربه ندارند، خودداری می‌کنند».

یا در بند ۱-۵ آمده: «روان‌شناسان و مشاوران همواره برای توسعه، روز آمد کردن صلاحیت و توانایی‌های حرفه‌ای خود تلاش می‌کنند»

بنابراین روان‌شناسان و مشاوران نمی‌توانند در حوزه‌هایی که در آن تخصص و صلاحیت ندارند مداخله نمایند به عنوان مثال روان‌شناسان و مشاوران نمی‌توانند همانند روانپزشکان به بیمار دارو تجویز کنند یا بیمار را از مصرف دارویی که توسط پزشکان تجویز شده منصرف کنند یا اینکه چنانچه اگر در زمینه‌هایی مثل مشاوره استخدامی یا خانواده یا اقشار خاص، صلاحیت و توانایی لازم جهت مشاوره را ندارند باید از ارائه مشاوره خودداری نمایند و یا نباید به مراجعین مشاوره حقوقی دهند و در این موارد باید مراجعین را به همکاران واجد صلاحیت خود یا متخصصین مربوط هدایت نمایند چنانکه در بخش صلاحیت نظام نامه حرفه‌ای جمهوری اسلامی بند ۱-۸ آمده: «روان‌شناسان و مشاوران خدماتی که صلاحیت آن را ندارند به همکاران واجد صلاحیت خود ارجاع می‌دهند».

تشخیص دهد و شخص را طی سالها با اختلالی آسیب‌زا، به حال خود رها کند. بنابراین مصاحبه به عنوان رایج‌ترین شیوه ارزیابی و تشخیص در مشاوره بسیار حائز اهمیت است.

مشاوران اطلاعات لازم برای شناخت مشکلات مراجع را عمدتاً از راه‌های زیر کسب می‌کنند: ۱- مصاحبه ۲- مشاهده ۳- گزارش شخصی ۴- پرسشنامه ۵- آزمون روانی ۶- تنظیم شرح حال [همان، ص ۷۹] بنابراین اگر مشاور به علت عدم مهارت یا دقت در هر یک از این موارد ارزیابی و یا در تفسیر نتایج تست‌ها و آزمون‌های روانی دچار خطا گردد مسلماً قضاوت صحیحی بر مشکل مراجع نخواهد داشت.

در این مورد در نظام نامه اخلاق حرفه‌ای جمهوری اسلامی ایران در بند ۱-۵ آمده: «روان‌شناسان و مشاوران از آزمون‌های روان‌شناختی معتبر استفاده می‌کنند.» و در بند ۵-۲: «روان‌شناسان و مشاوران فقط آزمون‌هایی را به کار می‌برند که قبلاً صلاحیت‌های لازم برای استفاده از آنها را کسب کرده باشند» و در بند ۴-۵: «روان‌شناسان و مشاوران اجازه نمی‌دهند که آزمون‌های روان‌شناختی توسط افراد فاقد صلاحیت اجراء، نمره‌گذاری و تفسیر شود و یا از نتایج آزمون‌ها سوء استفاده گردد.» و در بند ۵-۷: «روان‌شناسان و مشاوران در تفسیر نتایج آزمون‌ها، اهداف ارزیابی و عوامل مختلف مرتبط با آن را، که ممکن است در قضاوت آزمون‌گر و تفسیر نتایج آزمون تأثیر گذار باشد (از قبیل توانایی انجام آزمون، ویژگی‌های مراجع، موقعیت اجرای آزمون، تفاوت‌های زبانی و فرهنگی)، در نظر می‌گیرند.»

۲-۲-۳ عدم رعایت مقررات در ارائه مشاوره از

طریق رسانه‌های جمعی

در سال‌های اخیر ارائه مشاوره‌های روان‌شناسی از طریق رسانه‌های جمعی از قبیل رادیو و تلویزیون که در آن معمولاً پرسش نیز مطرح می‌شود و هم‌چنین کتاب، مجلات، روزنامه‌ها، اینترنت و غیره بسیار شایع است و با توجه به تعداد کثیر مخاطبان این رسانه‌ها به خصوص

و همانطور که قبلاً بیان شد تخلف از نظام نامه اخلاق حرفه‌ای مطابق ماده ۱۹ قانون تشکیل سازمان نظام روان‌شناسی و مشاوره به عنوان تخلف، مستوجب مجازات انتظامی شناخته شده و در صورتی که منجر به خسارت به مراجع گردد می‌تواند به عنوان یکی ارکان مسئولیت مدنی روان‌شناسان و مشاور مطرح گردد.

۲-۲-۲ خطا در تشخیص اختلالات روانی یا مورد

مشاوره

مراجعینی که به روان‌شناس رجوع می‌کنند ممکن است افرادی با اختلالات روانی شدید یا خفیف یا افرادی که صرفاً جهت تصحیح برخی الگوهای رفتاری یا بهتر شدن روابط خانوادگی یا مشاوره‌های تحصیلی یا شغلی و ... باشند و در هر مورد روان‌شناس قبل از هر اقدام یا توصیه‌ای باید در زمینه شناخت اختلال روانی مورد نظر، شناخت مراجع، تشخیص دقیق نگرانی‌ها و مسایل او و عوامل محیطی موثر بر آن مهارت کافی داشته باشد. اگر بناست که مشاور، مراجع خود را در جریان خودشناسی و رشد کمک کند، بدون تردید باید درک و شناخت کافی از رفتار، شیوه‌های رفتاری و تحلیل آنها داشته باشد برخوردار از مهارت‌های شناختی و تحلیل در زمینه روان‌شناسی و شاخه‌های مرتبط با آن، مانند روان‌شناسی اجتماعی نیز لازم است. [شفیع آبادی: ۷۶، ۱۳۸۹] در زمینه اختلالات روانی، در درجه اول روان‌شناس باید تشخیص دهد که آیا این اختلالات در حیطه وظایف درمانی او قرار می‌گیرد یا از اختلالاتی است که نیاز به تجویز دارو داشته و اختصاصاً توسط روانپزشک باید درمان گردد و در درجه دوم باید در تشخیص دقیق نوع اختلالی که درمان آن را به عهده گرفته دقت کافی را به عمل آورد زیرا راهکارهای درمانی مربوط به اختلالی که به اشتباه تشخیص داده شده می‌تواند در برخی موارد صدمات جبران‌ناپذیری به بیمار وارد نماید به عنوان مثال ممکن است طی یک مصاحبه نسنجیده، روان‌شناس یک فرد پارانوئید را افسرده و یا یک فرد دارای اختلال هذیانی و توهم‌بویایی را دارای مشکلات ارتباطی با همسرش

هم‌چنین در بند ۹-۳ نظام‌نامه حرفه‌ای ایران آمده: «روان‌شناسان و مشاوران در مواردی که رسانه‌های جمعی، انجمن‌ها، گروه‌ها و افراد در خصوص مدارک، تخصص، توانایی‌ها، خدمات و اظهارات آن‌ها اطلاعات نادرستی را ارائه می‌دهند، باید در اسرع وقت و به نحو مقتضی برای تصحیح آن اقدام کنند» باتوجه به مطالب بالا چنانچه مشاور در رسانه‌های جمعی بدون توجه به رعایت نظام‌نامه حرفه‌ای یا موازین قانونی توصیه و اظهارنظر نماید می‌تواند در جایگاه فعل زیان بار و یکی از ارکان مسئولیت مدنی مطرح گردد.

۲-۳ عدم رعایت مسائل انسانی مشاوره

علاوه بر خطاهای فنی که از عدم رعایت استانداردها و مقررات حرفه‌ای به وجود می‌آید خطاهای دیگری نیز وجود دارند که به ماهیت رابطه بین روان‌شناس و مراجع بر می‌گردند و این رابطه نیز مبتنی بر اعتماد مراجع به روان‌شناس است و در این رابطه، مراجع حتی خصوصی‌ترین مسائل زندگی خویش را در اختیار روان‌شناس قرار می‌دهد و حاضر است تمامی توصیه‌های روان‌شناس را در زندگی خود به کار بندد تصمیماتی را که مراجع بر اساس توصیه‌های مشاور می‌گیرد نه تنها بر خود شخص بلکه در برخی موارد حتی بر سرنوشت خانواده یا بخش وسیعی از جامعه نیز تأثیر می‌گذارد لذا بر روان‌شناس و مشاور لازم است تلاش صادقانه خود را در جهت مصلحت مراجع به کار بندد تا به اعتماد مشروعی که وجود دارد خللی وارد نشود بنابراین این رابطه اصیل و پاک بر مشاور واجب می‌نماید که از هرگونه رابطه شخصی و دوگانه با مراجع پرهیزد و بدون کسب رضایت آگاهانه مداخله روان‌شناختی ننماید و حافظ و نگهبان اسرار مراجع باشد.

۱-۳-۲ ایجاد روابط دوگانه یا غیر حرفه‌ای

منظور از رابطه غیر حرفه‌ای یا دوگانه این است که مشاور یا روان‌شناس علاوه بر رابطه‌ی مشاور-مراجع، رابطه‌ی دیگری با مراجع داشته‌باشد. [حسینیان: ۱۱۵، ۱۳۸۷] به طور کلی داشتن بیش از یک رابطه با مراجع در

رادیو و تلویزیون و باتوجه به اعتمادی که به‌طور ناخودآگاه بر مخاطبان، به علت حضور مشاور در یک رسانه ملی ایجاد می‌شود این مشاوران باید کمال دقت را در رعایت اصول حرفه‌ای اینگونه مشاوره به عمل آورند. نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای ایران در بند ۹-۲ سه شرط برای اظهارات مشاور در این رسانه‌ها ذکر میکند «روان‌شناسان و مشاورانی که از طریق کتاب، مجلات، روزنامه‌ها، اینترنت، رادیو تلویزیون و دیگر ابزارهای ارتباط جمعی برای عموم پیشنهاد یا توصیه‌ای می‌کنند باید اطمینان حاصل کنند که اظهارات ارائه شده واجد شرایط زیر باشد:

۱. بر پایه دانش روز آمد روان‌شناختی و تجربه‌های حرفه‌ای آنان استوار باشد.
۲. با مشخصه‌های اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان و مشاوران منطبق باشد.
۳. دلالت بر آن نداشته باشد که رابطه حرفه‌ای با مخاطبان برقرار شده‌است.»

در نظام‌نامه اخلاقی انجمن مشاوره امریکا (ACA 1995) ضمن بر شمردن دو شرط اول در شرط سوم آمده: «گیرنده اطلاعات نباید به گونه‌ای ترغیب شود که از مشاوره حرفه‌ای، رابطه پایدار و ثابت را استنباط نماید.» زیرا اصولاً فرآیند مشاوره دارای مراحل است و برای حل مشکل باید تفسیر و ارزیابی صحیحی از مراجع به عمل آید که این موارد نیاز به شناخت مراجع و عوامل محیطی مؤثر بر وی دارد [احمدی: ۸۹، ۱۳۸۲] و مسلماً در برنامه‌های صدا و سیما که این شناخت نمی‌تواند حاصل شود مشاور نباید به گونه‌ای توصیه نماید که این توصیه راه‌حل قطعی مشکل مخاطب است بلکه باید توصیه‌ها به‌عنوان راه‌حل‌های سودمند و کلی ارائه شود و شخص مخاطب را جهت راه‌حل مخصوص، با توجه به شخصیت و مسائل خاص او به مشاور ارجاع دهد ضمن اینکه در همه مواردی که پیشنهادها یا توصیه‌های روان‌شناسی ارائه می‌شود علاوه بر اینکه باید بر پایه دانش روزآمد استوار باشد بلکه رعایت نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای نیز لازم است.

هر گونه سوء استفاده از روابط حرفه‌ای خود پرهیز می نمایند».

«روان شناسان و مشاوران حرفه‌ای در مواقعی که تعارضی بین منافع شخصی و ایفای نقش حرفه‌ای بوجود بیاید از پذیرش نقش حرفه‌ای خود اجتناب می‌کنند»، «روان شناسان و مشاوران در روابطی که با نقش حرفه‌ای آنان تعارض داشته باشد وارد نمی‌شوند»

«روان شناسان و مشاوران از درگیر شدن در هر گونه رابطه جنسی با مراجعان خود اجتناب می‌کنند.» و در بند ۶-۷ نیز آمده: «روان شناسان و مشاوران با مراجعان خود ازدواج نمی‌کنند، مگر آن که حداقل ۲ سال از اتمام یا توقف مداخله حرفه‌ای آنان گذشته باشد.»

در مورد مسئولیت مدنی مشاور نیز گرچه ایجاد ارتباط دوگانه از قبیل رابطه دوستانه یا قبول هدیه یا معامله با مراجع یا حتی ازدواج با مراجع به تنهایی نمی‌تواند سبب مسئولیت گردد اما در صورتی که مشاور در اثر سوء استفاده از قدرت و نفوذ خود در مراجع یا فریب وی مبادرت به رابطه غیرحرفه‌ای با مراجع نماید و از این حیث خسارتی به مراجع وارد گردد مسلماً مشاور علاوه بر مسئولیت انتظامی، مسئولیت مدنی نیز داشته و ملزم به جبران خسارت وی خواهد بود و در برخی موارد نیز همانند ایجاد روابط جنسی علاوه بر مسئولیت‌های فوق، مسئولیت کیفری نیز خواهد داشت.

۲-۳-۲ عدم اخذ رضایت آگاهانه از مراجع

ضرورت نیاز به کسب رضایت یا موافقت آگاهانه در مشاوره و روان درمانی عمدتاً از مسائل مربوط به حقوق بیماران در پزشکی آغاز شد و نظریه یا تئوری رضایت در حقوق پزشکی نیز نظریه جدیدی است که مبنای آن اصل آزادی فردی و احترام به استقلال فرد می‌باشد تئوری رضایت بر این نکته دلالت دارد که هر فرد عاقل و بالغی حق دارد در مورد درمان یا روش درمانی که برایش توصیه شده یا ضرورت دارد، تصمیم بگیرد. [عباسی: ۲۲۳، ۱۳۸۸] هرگونه تجاوز به آزادی بیمار، یا حقوق وی بر جسمش، حتی اگر برای مصلحت بیمار باشد موجب

نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای، رابطه‌ی غیرحرفه‌ای یا دوگانه و در روان شناسی رابطه‌ی چندگانه نامیده می‌شود.

رابطه مشاوره‌ای بر پایه اعتماد استوار است. اگر مراجع به مشاور خود اعتماد نداشته‌باشد و رابطه مشاوره‌ای بین آنها برقرار نباشد، نمی‌توان انتظار داشت که به راحتی صحبت کند و به ابراز احساسات بپردازد. در عین حال، ما در تمامی روابط خود محدودیت‌هایی داریم که هویت ما را به عنوان یک فرد حفظ می‌کند. رابطه‌ی مشاور-مراجع رابطه‌ی ویژه‌ای است که به وسیله مراجع برای یک هدف معین برقرار شده‌است. مراجع وارد این رابطه می‌شود، با تمام وجود به مشاور اعتماد می‌کند و انتظار می‌رود که مشاور در خلال این رابطه محیط امنی ایجاد کند تا او بتواند در آن محیط بر روی مشکلات خود کار کند. رابطه مشاور-مراجع یک رابطه برابر نیست و ناگزیر مشاور خواسته یا ناخواسته در موقعیت قدرت و نفوذ قرار دارد. او اغلب با مراجعانی کار می‌کند که در یک حالت بسیار احساسی و در نتیجه آسیب‌پذیر قرار دارند. از آنجا که مشاور بیش‌تر اوقات خود را صرف شنیدن و درک کردن مراجع می‌کند و مراجع تنها بخشی از شخصیت او را می‌بیند، بنابراین، احتمالاً از دید مراجع، مشاور فردی مهربان، غمخوار و دوست داشتنی جلوه می‌کند. لذا، قدرت مشاور و درک جهت‌دار مراجع با یکدیگر تلفیق شده و مراجع را در قبال صمیمیت آسیب‌پذیر می‌کند. بدین لحاظ باید محدودیت‌هایی در روابط مراجع و مشاور وجود داشته باشد تا این آسیب‌پذیری هم برای مراجع و هم برای مشاور به حداقل برسد. [حسینیان: ۳۴، ۱۳۸۷]

این روابط می‌تواند شامل روابط خانوادگی، اجتماعی، اقتصادی، تجاری یا روابط نزدیک با مراجعان باشد، ولی محدود به این روابط نمی‌شود. امروزه نظام‌نامه‌های اخلاقی مشاوره به مخالفت با روابط شخصی و روابط دوگانه پرداخته‌اند و آن را محکوم می‌کنند.

در بخش روابط حرفه‌ای در نظام‌نامه اخلاق حرفه‌ای جمهوری اسلامی ایران آمده: «روان شناسان و مشاوران از

مسئولیت کیفری و مدنی پزشک خواهد بود. [شجاع پوریان: ۱۸۶، ۱۳۷۲]

قانونگذار هم در ماده ۵۹ قانون مجازات اسلامی تصریحاً به اخذ رضایت از بیمار یا اولیای قانونی وی در اعمال جراحی و طبی اشاره نموده و وجود چنین رضایتی را به جز در موارد ضروری و فوری لازم دانسته است البته ضرورت اخذ رضایت نتیجه تحولاتی است که در چند دهه اخیر در حقوق پزشکی روی داده است.

با مراجع نیز نباید رفتار پدر مآبانه داشت و یا آزادی او برای انتخاب به وسیله متخصص سلامت روانی گرفته شود. از آنجا که اثرات مشاوره به مراجع بستگی دارد، او باید تمام اطلاعات مورد نیاز را برای انتخاب آزادانه و یا برای ادامه آن، در اختیار داشته باشد. عدالت، رضایت آگاهانه را می طلبد زیرا عدالت مستلزم این است که همه افراد برای اداره زندگی خود صاحب حق باشند. عدالت حکم می کند که مشاوران شایستگی افراد را بپذیرند، مگر آن که عکس آن ثابت شود. همچنین، عدالت به این معنی است که مشاوران باید با مراجعان به گونه‌ای رفتار کنند که خودشان مایلند درمان بشوند. هر شخصی که به مشاوره روی می آورد، تمایل دارد که اطلاعات کاملی را در مورد این فرایند کسب کند. رفتار با مراجع، به صورتی که احساس کند از مشاور کم تر و یا غیرمساوی می باشد، نوعی قصور و تخطی از حقیقت است. تحقیقات همچنین نشان می دهد که مراجعان نیز در مورد مشاوران احتمالی خود، اطلاعاتی می خواهند. آنها دوست دارند بدانند که مشاوران آنها افرادی مطمئن و متخصص هستند.

[حسینیان: ۱۳۹، ۱۳۸۷]

در نظام‌نامه اخلاقی انجمن روان‌شناسی (APA, 2003) در خصوص رضایت یا موافقت آگاهانه با درمان به موارد زیر اشاره شده است:

«الف) روان‌شناسان، با استفاده از زبانی که قابل درک برای شرکت کنندگان باشد، موافقت آگاهانه مناسب را با درمان یا راه کارهای مربوطه به دست می آورند. محتوای موافقت آگاهانه برحسب شرایط، تفاوت خواهد داشت و

به هر حال، موافقت آگاهانه عموماً این مفهوم را می رساند که شخص، ۱- ظرفیت موافقت را دارا است ۲- از اطلاعات مهم در مورد راه کارها مطلع شده است ۳- آزادانه و بدون تأثیر موافقت کرده است و ۴- موافقت به گونه‌ای مناسب با سند و مدرک ارائه شده است.

(ب) زمانی که اشخاص به لحاظ قانونی قادر به دادن موافقت آگاهانه نیستند، روان‌شناسان از شخص دیگری که قانون مجاز می‌داند اجازه آگاهانه را به دست می‌آورند.

(ج) روان‌شناسان ۱- اشخاصی را که به لحاظ قانونی قادر به دادن موافقت آگاهانه در مورد مداخلات پیشنهاد شده نیستند به شیوه‌ای که با توانایی‌های روان شناختی شخص متناسب باشد، مطلع می سازند، ۲- رضایت آنها را با آن مداخلات جلب می کنند و ۳- رجحان افراد و منافع آنان را در نظر می گیرند.»

هم چنین در نظام نامه اخلاق حرفه‌ای روانشناسان و مشاوران جمهوری اسلامی ایران در این باره آمده: بند ۶- ۱: «روان‌شناسان و مشاوران رضایت آگاهانه مراجع، یا قییم قانونی وی را قبل از هرگونه مداخله روان شناختی کسب می کنند» و در بند ۶- ۲: «در مواردی که روان شناس یا مشاور در دوره آموزش باشد، این موضوع را قبل از گرفتن رضایت آگاهانه به اطلاع مراجع می رساند و در بند ۶- ۳: «اگر روان شناس یا مشاور بخواهد روشی را که پشتوانه پژوهشی کافی ندارد در مورد مراجع به کار ببرد، قبلاً باید وی را در جریان روش، مزبور قرار داده و موافقت کتبی او را جلب کند.»

۳-۲-۳ عدم رعایت راز داری حرفه ای

اعتماد عنصر اصلی رابطه‌ی بین روان شناس و مراجع است. مراجع جهت حل مشکل و برای حفظ سلامت خود اسرار خویش را در اختیار روان شناس قرار می‌دهد و انتظار دارد که روان‌شناس به حفظ این اسرار به عنوان راز احترام بگذارد.

رازداری، محور گسترش اعتماد و رابطه سازنده مشاور و مراجع است و مهم‌ترین موضوع در روابط مشاوره‌ای محسوب می شود.

بنابراین رازداری هم به عنوان یکی از اصول مسلم حرفه‌ای و هم به عنوان تکلیف قانونی برای روان‌شناسان و مشاوران لازم‌الرعایه است و در صورت عدم رعایت آن می‌تواند به عنوان یکی از ارکان مسئولیت مدنی مطرح گردد.

به طور کلی رعایت رازداری حرفه‌ای همیشه مطلق نیست و بعضی اجبارها ممکن است مشاور را ملزم به نقض رازداری کند شاید روان‌شناس نسبت به انجام وظایف شغلی خود از ناحیه مراجع طرف دعوی قرار گیرد یا آنکه به دستور دادگاه جهت کارشناسی یا ادای شهادت مجبور به افشای اسرار مراجع گردد. یا در برخی موارد مراجع در حضور مشاور به ارتکاب جرمی اعتراف می‌کند یا دیگران را تهدید می‌کند یا اگر تهدید زبانی نکند مشاور ظن قوی دارد که فرد ممکن است خود و سایرین را بکشد در این موارد تکلیف مشاور چیست آیا باید دیگران یا مراجع خاصی را از این رازها مطلع نماید یا اگر مراجع دچار بیماری مسری مانند ایدز باشد آیا باید به شریک جنسی یا اطرافیان نزدیک وی اطلاع دهد یا اگر دانش‌آموزی به مشاور خود اعتماد کند و موضوع فرار از خانه یا استعمال مواد مخدر را مطرح نماید در مورد او چگونه باید تصمیم‌گیری شود. نظام نامه اخلاق حرفه‌ای روان‌شناسان و مشاوران جمهوری اسلامی مقرر می‌دارد: «روان‌شناسان و مشاوران صرفاً در موارد زیر می‌توانند راز دارای را نقص کنند:

۱. بنا به درخواست و رضایت مراجع یا قیم قانونی او، مشروط به اینکه افشای اطلاعات منافع مراجع را به خطر نیندازد.

۲. وجود خط جانی برای مراجع یا دیگران

۳. اختلال مسری کشنده مانند HIV و ایدز

۴. در صورتی که به وسیله قانون یا مراجع قانونی حکم شده باشد.»

نتیجه‌گیری

حرفه‌ی روان‌شناسی و مشاوره به عنوان یک حرفه‌ی یاورانه در جهت تأمین اساسی‌ترین نیاز جامعه، یعنی

رازداری وسیله‌ای جهت امنیت و حفظ حریم شخصی مراجع است و استقلال و خودمختاری مراجع را مورد حمایت قرار می‌دهد. از آنجایی که درمان واقعی صورت نمی‌گیرد مگر آن که، مراجع به مشاور خود اعتماد کند، بنابراین مشاوران باید مسئولیت رازداری را در حرفه خود برعهده گیرند.

قانونگذار ایران در ماده ۶۴۸ قانون مجازات اسلامی این تعهد را برای تمامی کسانی که به مناسبت شغل یا حرفه‌ی خود محرم اسرار می‌شوند پیش‌بینی نموده و آمده است: «اطباء و جراحان و داروفروشان و کلیه‌ی کسانی که به مناسبت شغل و یا حرفه‌ی خود محرم اسرار می‌شوند هر گاه در غیر از موارد قانونی اسرار مردم را افشا کنند به سه ماه و یک روز تا یک سال حبس و یا به یک میلیون و پانصد هزار ریال تا شش میلیون ریال جزای نقدی محکوم می‌شوند.» بدین ترتیب، این تعهد ریشه‌ی قانونی دارد و از موارد مربوط به نظم عمومی است. [شجاع پوریان: ۲۵۸، ۱۳۸۹]

هم‌چنین به موجب نظام نامه حرفه‌ای روان‌شناسان ایران، روان‌شناسان و مشاوران باید از دریافت هرگونه اطلاعات غیر ضرور اجتناب نموده و احتیاط‌های لازم را نسبت به اسرار مراجعین به عمل آورند چنانکه در بند ۴-۱ نظام نامه فوق آمده: «روان‌شناسان و مشاوران برای محافظت از اطلاعات محرمانه بدست آمده در حوزه فعالیت‌های حرفه‌ای خود اقدام‌های احتیاطی لازم را به عمل می‌آورند.» یا در ماده ۴-۲ آمده: «روان‌شناسان و مشاوران برای ارزیابی، تشخیص، درمان و پژوهش فقط به جمع‌آوری اطلاعات مورد نیاز می‌پردازند و از هرگونه دریافت اطلاعات اضافی اجتناب می‌کنند» و در بند ۴-۳ آمده: «روان‌شناسان و مشاوران در ثبت و گزارش اطلاعات به گونه‌ای عمل می‌کنند که امکان سوء استفاده از آن وجود نداشته باشد.»

و در بند ۴-۴: «روان‌شناسان و مشاوران قبل از ضبط صوتی یا تصویری جلسات، از مراجعان، یا نمایندگان قانونی آنها رضایت نامه کتبی دریافت می‌کنند.»

حرفه‌ای که می‌تواند سبب مشاوره زیانبار و مسئولیت روان شناس گردد معرفی گردید.

۴- توصیه‌ها و راهکارهایی را که روان شناس، خارج از قلمرو تخصصی و بر خلاف مقررات و استانداردهای حرفه‌ای خود، ارائه می‌نماید از مصادیق مشاوره‌های زیانبار بوده و می‌تواند زمینه مسئولیت مدنی روان شناسی را فراهم نماید.

فهرست منابع و مآخذ

- ۱- احمدی، سید احمد، ۱۳۸۲، مقدمه‌ای بر مشاوره و روان درمانی، چاپ دوم، اصفهان، انتشارات دانشگاه اصفهان.
- ۲- احمدی، سید احمد، ۱۳۸۹، مبانی و اصول راهنمایی و مشاوره، چاپ هفتم، تهران، سمت. ژ.
- ۳- امیری قائم مقامی، دکتر عبدالمجید، ۱۳۴۷، حقوق تعهدات، انتشارات دانشگاه تهران
- ۴- انصاری، مسعود و محمدعلی طاهری، ۱۳۸۸، دانشنامه حقوق خصوصی، چاپ سوم، انتشارات جنگل
- ۵- امامی، دکتر سیدحسن، ۱۳۵۲، مسئولیت مدنی، نشریه دانشکده حقوق دانشگاه ملی ایران، شماره اول، انتشارات کیهان
- ۶- اشتری، محمد، ۱۳۵۹، مسئولیت مدنی، موسسه مطالعات حقوق اسلامی و تطبیقی، نشریه شماره ۳
- ۷- النقیب، عاطف، ۱۹۸۴م، النظرية العامة للمسئولية الناشئة عن الفعل الشخصي، چاپ سوم، بیروت، انتشارات عویدات الجزایر، دیوان المطبوعات الجامعیه
- ۸- السنهوری، دکتر عبدالرزاق احمد، ۱۹۶۴م، الوسيط فی شرح القانون المدني، جلد اول، چاپ دوم، بیروت، انتشارات دارالاحیاء التراث العربی
- ۹- بهرامی احمدی، دکتر حمید، ۱۳۸۸، حقوق مدنی (۴)، مسئولیت مدنی، نشر میزان
- ۱۰- باریکلو، دکتر علیرضا، ۱۳۸۵، مسئولیت مدنی، نشر میزان
- ۱۱- تقی زاده، ابراهیم، ۱۳۸۹، حقوق حمل و نقل دریایی، انتشارات مجمع علمی و فرهنگی مجد

تبادل و تأمین سلامت روان، مورد احترام، اعتماد و اطمینان همگان قرار دارد و این اعتماد صمیمانه می‌تواند در مواردی زمینه‌ساز آسیب‌های زیادی برای مراجعان باشد و از طرفی برخورد مداوم مشاور با تعارض‌ها و نگرانی‌های افراد، گاه‌آگاه استرس‌هایی را به مشاور تحمیل می‌نماید که درصد خطاهای حرفه‌ای را افزایش می‌دهد و از آنجائیکه در همه مکاتب حقوقی اصلی‌ترین وظیفه حقوق، جلوگیری از ارتکاب اعمال زیانبار و اتخاذ تدابیر لازم برای جبران خسارت ناشی از آن است. لذا بررسی مشاوره‌های زیانبار و موجب مسئولیت، ضمن آگاهی لازم به روان‌شناسان در جهت وظایف قانونی شان در ارائه مشاوره، جامعه را نیز در دریافت مشاوره سالم یاری خواهد نمود.

از مجموع مطالب این تحقیق مطالب ذیل نتیجه می‌شود:

۱- اولاً با توجه به اینکه مقصود از فعل مادی انجام دادن یک عمل فیزیکی صرف نیست بلکه اعمال و فعالیت‌های اعتباری را نیز شامل می‌شود و ثانیاً چون اظهار نظرهای تخصصی روان شناس، به تبع اعتمادی که افراد معمولی نسبت به آنها از خود نشان می‌دهند، دارای مطلوبیت عمومی بوده و پس از انجام مشاوره اصل بر این است که مراجع مطابق مفاد مشاوره عمل نماید لذا مشاوره می‌تواند به عنوان یک فعل منشا اثر مطرح گردد.

۲- خطای شغلی روان شناس می‌تواند فرایند مشاوره را به فعل زیان بار تبدیل کرده و زمینه مسئولیت روان شناس را فراهم کند خطای حرفه‌ای روان شناس، تخلف وی از انجام تعهد خویش در مقابل مراجع است که آن تعهدات بوسیله اصول شغلی و مقتضیات حرفه‌ای معین شده است.

۳- مواردی از قبیل عدم صلاحیت حرفه‌ای، استفاده از عناوین علمی و تخصصی تایید نشده، خطا در تشخیص اختلالات روانی یا مورد مشاوره، عدم اخذ رضایت آگاهانه از مراجع، عدم رعایت راز داری حرفه‌ای و ایجاد روابط دوگانه، به عنوان مصادیقی از خطاهای

۲۸- فخاری، دکتر امیرحسین و مسلم محمدزاده، ۱۳۸۶، ارکان تحقق مسئولیت قراردادی متصدی حمل و نقل هوایی در برابر مسافر در سیستم ورشو و کنوانسیون مونترال ۱۹۹۹، مجله معارف اسلامی و حقوق، سال هشتم، شماره اول، دانشگاه امام صادق

۲۹- قاسم زاده، دکتر سیدمرتضی، ۱۳۸۸، الزامها و مسئولیت مدنی بدون قرارداد، چاپ ششم، نشر میزان

قاسم زاده، دکتر سیدمرتضی، ۱۳۸۷، مبانی مسئولیت مدنی، چاپ چهاردهم، نشر میزان -۳۰

۳۱- قهرمانی، نصراله، ۱۳۸۴، مسئولیت مدنی وکیل دادگستری، چاپ دوم، تهران، انتشارات نسل نیکان

۳۲- کاتوزیان، دکتر ناصر، ۱۳۸۶، حقوق مدنی، الزامهای خارجی از قرارداد، ضمان قهری، جلد اول

۳۳- کاتوزیان، دکتر ناصر، ۱۳۶۹، ضمان قهری، چاپ دوم، انتشارات دانشگاه تهران

۳۴- کاتبی، دکتر حسینقلی، ۱۳۳۶، خسارات دادرسی، مجله کانون وکلاء، سال ۹، شماره ۶

۳۵- کاتوزیان، دکتر ناصر، ۱۳۷۶، حقوق مدنی، قواعد عمومی قراردادها، جلد ۴، شرکت انتشار

۳۶- لوراسا، میشل، ۱۳۷۵، مسئولیت مدنی، ترجمه دکتر محمداشتی، نشر حقوقدان

۳۷- معلوف، لوئیس، ۱۹۸۶م، المنجد فی اللغه و الاعلام، چاپ ۲۱، بیروت، المكتبة الشرقیه

۳۸- مدنی، دکتر سید جلال الدین، ۱۳۸۳، حقوق مدنی، جلد سوم، انتشارات پایدار

۳۹- نجومیان، حسین، ۱۳۴۸، زمینه حقوق تطبیقی در نظامهای حقوق اسلام، فرانسه، انگلیس و روسیه، مشهد، چاپخانه طوسی

۴۰- واعظ جوادی، اسماعیل، ۱۳۸۹، روانشناسی عمومی مقدماتی، چاپ اول، بابل، نشر کارپی

۴۱- یزدانیان، علیرضا، ۱۳۷۹، حقوق مدنی، قلمرو مسئولیت مدنی، نشر ۱ دبستان

42-Bell, john. Boyron, sophi. Whittaker, simon. « principles of French-law » oxford university press.1998

۱۲- جعفری لنگرودی، دکتر محمدجعفر، ۱۳۷۸، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، انتشارات گنج دانش

۱۳- حسینی نژاد، دکتر حسینقلی، ۱۳۷۰، مسئولیت مدنی، جهاد دانشگاهی شهید بهشتی

۱۴- حسینیان، سیمین، ۱۳۸۷، اخلاق در مشاوره و روانشناسی، چاپ دوم، تهران، انتشارات کمال تربیت

۱۵- حسینیان، سیمین، ۱۳۸۷، رابطه دوگانه در مشاوره و پیامدهای احتمالی آن، تازهها و پژوهشهای مشاوره، شماره ۳ و ۴

۱۶- دلفانی، علی اشرف، ۱۳۸۲، مبانی مسئولیت کیفری در حقوق اسلام و فرانسه، قم، انتشارات بوستان کتاب

۱۷- دهخدا، علی اکبر، ۱۳۴۵، لغت نامه، جلد ۴۳، انتشارات دانشگاه تهران

۱۸- راغب اصفهانی، ابی القاسم محمد، ۱۴۰۴ هـ. ق، المفردات فی غریب القرآن، مصر، دفتر نشر کتاب

۱۹- سیاح، احمد، ۱۳۷۰، فرهنگ بزرگ جامع نوین عربی-فارسی مصور- جلد اول، چاپ پانزدهم، انتشارات اسلام

۲۰- سماواتی، حشمت اله، ۱۳۶۸، خسارات ناشی از عدم انجام تعهد در حقوق ایران و نظامهای حقوقی دیگر، انتشارات مولوی

۲۱- شجاع پوریان، سیاوش، ۱۳۷۳، مسئولیت مدنی ناشی از خطای شغلی پزشک، چاپ اول، تهران، انتشارات فردوسی

۲۲- شجاع پوریان، سیاوش، ۱۳۸۹، مسئولیت قراردادی پزشک در برابر بیمار، چاپ اول، تهران، انتشارات فردوسی

۲۳- شفیع آبادی، عبدالله، ۱۳۸۹، مقدمات راهنمایی و مشاوره، چاپ دوم، تهران، رشد

۲۴- صفایی، دکتر سیدحسین، ۱۳۵۵، مفاهیم و ضوابط جدید در حقوق مدنی، انتشارات مرکز تحقیقات

۲۵- عباسی، محمود، ۱۳۸۲، مسئولیت انتظامی پزشکی، چاپ اول، تهران، انتشارات حقوقی

۲۶- عباسی، محمود، ۱۳۸۸، مسئولیت پزشکی، چاپ اول، تهران، مرکز تحقیقات اخلاق و حقوق پزشکی

۲۷- غمامی، مجید، ۱۳۸۳، قابلیت پیش بینی ضرر در مسئولیت مدنی، شرکت سهامی انتشار

- 43-Elliott Catherine. Quinn, Frances ,»Tort Law«, third edition. Pearson Education, 2004.
- 44-Planiol (Marcel) .Ripert (Georges) . Traite pratique de Droit civil francias. T.Vi obligation paris, 1930.
- 45- Howard (charles.G) Summers (Robert.s) Law . its Nature, Function,and Limits, 1985
- 46-Hood Philips.Hudson (A.H) First Book of English law 8 th.edition. London . sweet and Maxwell. 1988
- 47-Marty (Gabriel) ,Rayanaud (pierre) Droit civil. Les obligation Tom. 2 volume premier paris, 1962
- 48-Mazeaud.Henri, Leon, Jean. Lecons de Droit civil. Obligation. Tom. 27 e.dition volume primer
- 49-starck Boris, Droit civil.obligation paris. Liabriries Te chniques. 1972
- 50- Le Tourneau, Philippe. »Lare sponsabilite civil« 3 eme . ed Palloz. 1985
- 51-Tunc. Andre.International Encyclopedia of comparative law volume xi, 1992.